

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

7/14

ARALIK 2022

DergiPark
AKADEMİK

SÖBIAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SIS
Scientific Indexing Services

EBSCOhost

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

e-ISSN: 2651-3595

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Sayı/No:14

Aralık/December 2022

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemlname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.

Kalemlname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

KUR'AN-I KERİM ve KUTSAL KİTAPLARDA HZ. EYYÛB*

Mevlüt ERTEN

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tefsir Anabilim Dalı
Kırıkkale University Faculty of Islamic Sciences
Department of Tafsir
Kırıkkale, Turkey.
mevluterten71@hotmail.com
orcid.org/0000-0003-0351-670X

Yasemin KUYUCU

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tefsir Anabilim Dalı
Postgraduate Student, Kırıkkale University Institute of Social Sciences
Department of Basic Islamic Studies
Kırıkkale, Turkey.
yaseminkuyucu06@hotmail.com
orcid.org/0000-0001-9573-2930

Öz:

Kur'an-ı Kerim'de ve Kitab-ı Mukaddes'te ismi zikredilen, semavî dinlere mensup herkes tarafından peygamber olarak kabul edilip, sabır timsali olarak gösterilen Hz. Eyüp'ten, Kur'an-ı Kerim'de farklı surelerde bulunmak üzere toplam sekiz ayette bahsedilmektedir. Kendine has bir üslubu olan ve bu yönüyle de diğer bütün kitaplardan ayrılan Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Eyüp kıssası, detaya girilmeden insanların alması istenen mesaj ön plana çıkarılacak şekilde bizlere aktarılmıştır. Bunun yanında Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Eyüp'ün, yaşadığı bölge, çocukları, eşi, mal varlığı, hastalığı, hastalığı sırasında çektiği sıkıntıları, isyanı ve şifa bulması da dâhil olmak üzere pek çok konuda detaylı olarak bilgi verildiği görülmektedir. Ne yazık ki zaman zaman Müslüman müfessirlerin, Hz. Eyüp ile ilgili ayetleri yorumlarken Kitab-ı Mukaddes'te bulunan bu bilgileri çekinmeden ve sorgulamadan kullanmaları, Hz. Eyüp üzerinden insanlığa verilmek istenen mesajın önüne geçmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bulunan peygamber kıssalarının anlaşılmasında İsrailiyyatın önemli bir yeri olduğu muhakkaktır. Ancak alınan bilgilerin Kur'an-ı Kerim'in çizdiği peygamber imajına ters düşmemesi İsraili bilgileri kullanırken dikkat edilmesi gereken hususların başında gelmelidir.

* Prof. Dr. Mevlüt ERTEN danışmanlığında hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Eyyûb, Kit'âb-ı Mukaddes, Kur'an-ı Kerim, Peygamberlik.

EYYUB IN THE QUR'AN and SCRIPTURES

Abstract:

The name of the Qur'an and is mentioned in the Holy Scripture, accepted as a prophet by everyone belonging to the Heavenly religions and shown as an example of patience. Eyyub is mentioned in a total of eight verses in different suras in the Qur'an. In the Qur'an, which has a unique style and differs from all other books in this respect, the story of Job is conveyed to us in a way that brings the message that people want to receive without going into detail. In addition, it is seen that information is given in detail about many issues, including the region where he lived in the Holy Scripture, his children, his wife, property, illness, his troubles during his illness, rebellion and healing. Unfortunately, from time to time, Muslim commentators, Eyyub. When interpreting the verses about Job, they use this information in the Holy Scripture without hesitation and questioning, Eyyub. He got ahead of the message that was wanted to be given to humanity through Job. It is certain that Israel has an important place in understanding the stories of the prophets in the Qur'an. However, the fact that the information received does not contradict the image of the prophet drawn by the Qur'an should be one of the issues to be considered when using Israeli knowledge.

Keywords: Tafsir, Eyyub, Holy Scripture, Qur'an, Prophecy.

GİRİŞ

Yüce bir yaratıcının varlığını kabul eden monoteist dinlerin hepsinde, insan ile yaratıcı arasındaki iletişimi sağlayan kişilerin “peygamberler” olduğu kabul edilmektedir. Peygamberlerin asıl görevi, insanların akıl yoluyla bulmaları mümkün olmayan, ancak dünya ve ahiret hayatlarını düzene koyup, gerçek anlamda mutluluğa erişebilmeleri için gerek duydukları bilgileri Allah'tan alarak eksiksiz bir şekilde insanlara iletmektir.¹ Bununla birlikte semavî dinlerin kutsal kitaplarında bu kişileri tanımlamak için kullanılan ifadelerin, peygamberlerin o dindeki konumuna göre farklılık arz ettiği görülmektedir.

İslâm dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de peygamberleri tanımlamak için kullanılan terimler “nebî, resûl ve mürsel”dir. Nebî kelimesi sözlükte; “haber veren, mertebesi

¹ Mustafa Sinanoğlu, “Nübüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim: 20.11.2022).

yüksek olan, açık seçik yol”² gibi anlamlara gelmektedir. Ragîb el- İsfahânî’ye (ö 502/1108) göre bir haberin “nebe” olarak kabul edilmesi için gerekli bazı şartlar vardır. Bu şartları İsfahânî; haberin yalandan arınmış olması, büyük fayda sağlaması ve kendisi ile ilim yapılması olarak sıralamıştır. Allah’ın ve peygamberin haber vermesi de bu minvalde olduğu için verdikleri bilgiler kesinlikle nebe olarak kabul edilmektedir.³ Nebe ve nebi kelimelerinin bağlantısına hem kelime anlamı hem de ıslahi olarak bu şekilde bakılması gerekmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de peygamberleri tanımlamak için kullanılan diğer kelimelerden olan “resul ve mürsel”⁴ ise sözlükte “gönderilmiş kişi” anlamına gelmektedir. “R-s-l” kökünden gelen Resûl kelimesinin birden fazla anlamı bulunmaktadır. Asıl anlamı ise acele davranmamak yani teenni ile gitmektir. Peygamberler için kullanılması da kelimenin bu anlamından dolaydır. Kur’an-ı Kerim’de Resul ifadesinin, Allah’ın elçileri anlamında peygamberler⁵ ve bazen de melekler⁶ için kullanıldığı görülmektedir.

Peygamberlik müessesesi, İslâm’da olduğu kadar Yahudilik ve Hıristiyanlık içinde önem arz etmektedir. Hatta Yahudiler genel olarak peygamberliğin kendileri ile başladığı görüşünü savunmaktadırlar.⁷ Yahudilerin kutsal kitabı olan “Eski Âhit”te peygamberleri ifade etmek için “nevî”, “rôeh” ve “hôzeh” terimleri kullanılmıştır. Bunların yanında başta Hz. Musa olmak üzere bazı peygamberlerin “Allah adamı, Allah’ın kulu, kullarım peygamberler, haberci ve elçi” olarak tanımlandıkları görülmektedir. Ancak İbranîcede peygamberler için asıl kullanılan terim “nevî”dir. Nevî kelimesi, “çağırma” anlamına gelen “nev’e” fiilinden türetildiği için “nevî”, “çağırılan” ve de “çağırma” anlamına gelmektedir. Bu anlamlardan ilki peygamberin kendisinin Tanrı ile olan tecrübesini, ikincisi ise içinde yaşadığı toplumu Tanrı yoluna çağırmasını ifade etmektedir.⁸

² Yusuf Şevki Yavuz, “Nübüvvet”, 2007, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Mayıs 2022).

³ Ragîb el- İsfahânî, “Nbe”, *el-Müredât fî garîbi’l Kurân/Kurân Kavramları Sözlüğü*, çev: Abdulkaki Güneş, Mehmet Yolcu, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2010), 1030

⁴ Yavuz, “Nübüvvet”, 2007

⁵ A’râf 7/157; Âi-i İmrân 3/144; Mâide 5/67; Mü’minûn 23/51; İsrâ 17/93; Enfâl 8/24; Rûm 30/47

⁶ Hac 22/75; Meryem 19/17-19; En’âm 6/61; Zuhuruf 43/80; Ankebût 29/31-33; Hûd 11/69, 77, 81; Hicr 15/57-61; Zâriyât 61/31; Murselât 77/1

⁷ William M. Brinner, İslâm ve Yahudi geleneğinde Peygamberler ve Peygamberlik, çev; Salih İnci, *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2, (2018), 146

⁸ Mustafa Sinanoğlu, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de Nübüvvet*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Billimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1995), 22

Semavî dinlerden kabul edilen Hıristiyanların kutsal metni olan “Yeni Âhit” de ise, peygamberleri tanımlamak için kullanılan başlıca kelimenin yine “nabi” olduğu görülmektedir. Ancak bu kelime Hıristiyanlığın yayılmasıyla zaman içinde Latin kökenli dillere, “her şeyi önceden haber veren, kehânette bulunan” anlamına gelen “prophetes” veya “prophet” olarak girmiştir.⁹ Aslında semavî dinlerde peygamberliği tanımlamak için kullanılan “navî, nabi ve nebi” kelimelerinin birbirlerine her anlamda çok yakın oldukları aşikârdır. Kelimelerden ilk ikisi İbranîce, üçüncüsü Arapça kökenli bir kelime olmasına rağmen büyük olasılıkla bu kelimeler; “Konuşmak, ileri gelmek, birden ortaya çıkmak, bildirmek, güvenilir ve alçak gönüllü olmak gibi anlamlara gelen ortak Semitik bir kökene dayanmaktadır.”¹⁰ Bu ve bunun gibi benzerlikler aslında Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm dininin aynı kaynaktan doğduğunun göstergesi olarak da kabul edilebilir. Yahudi ve Hıristiyanların peygamberlik anlayışları zaman içinde farklı şekillere evrilmiş olsa da bu üç dinin ortak özelliklerinden biri de kutsal kitaplarında zikredilen bazı isimlerin, bu dinlere mensup insanların tümü tarafından peygamber olarak kabul edilmeleridir. Bu isimlerden biri de Hz. Eyyûb peygamberdir. Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de hayatı ve karakteriyle ilgili verilen bilgiler farklılık gösterse de, bu üç dinin mensupları içinde Hz. Eyyûb dünya üzerindeki “sabır” timsali olarak gösterilebilecek ilk insanlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Kitab-ı Mukaddes, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde Bible kelimesi kendi kutsal kitaplarını tanımlamak için kullanılan bir isim olmakla birlikte ilk bölümünü Yahudilerin kutsal kitabı olan Eski Âhit oluşturmaktadır.¹¹ Hz. Eyyûb’a dair bilgiler de Kitab-ı Mukaddes’in Eski Âhit bölümünde bulunmaktadır. Bu bölümde, Hz. Eyyûb’un; hayatının, mal varlığının, bütün bunların elinden alınmasının, sonrasında hastalığının, hastalığı sürecinde içinde bulunduğu ruh halinin ve son olarak da iyileşmesinin anlatıldığı, 42 bâb ve 1072 ayetten oluşan “Eyüp Kitabı” olarak isimlendirilen müstakil bir bölüm bulunmaktadır. Bununla birlikte yine kitabın Eski Âhit bölümünde bulunan “Heizekel Kitabı”nda iki, Yeni Âhit bölümünde bulunan “Yakup’un Mektubu” kitabında ise bir ayet Hz. Eyyûb’dan bahseder bu ayetlerde genel olarak Hz. Eyyûb’un ne kadar sabırlı bir insan olduğuna vurgu yapılmaktadır.

⁹ Muhammet Tarakçı, “Hıristiyanlık’ta Vahiy ve Peygamberlik”, *Vahiy ve Peygamberlik*, ed. Yusuf Şevki Yavuz, (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2018), 84

¹⁰ Brinner, “İslâm ve Yahudi geleneğinde Peygamberler ve Peygamberlik” 149

¹¹ Ömer Faruk Harman, “Kitab-ı Mukaddes”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, 2002, (Erişim Tarihi: 25 Mayıs2022); Geniş bilgi için bkz. Baki Adam, “Yahudilik”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed: Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015, s.78.

1. Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Eyyûb

Hz. Eyyûb'un isminin menşei ve anlamı hakkında verilen bilgiler dinlere ve kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Yahudilerin kutsal kitabı olan Eski Âhit'te adı "İyyôb" (İyyôv) şeklinde geçmektedir. Yahudi âlimleri arasında isminin anlamı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre; Eyyûb ismi "ayâv" kökünden türemiş bir isimdir ve "düşman olmak, düşmanca davranmak" gibi anlamlara gelmektedir. İkinci görüş ise Eyyûb isminin "sabırla hastalığa katlanmak veya ey ilahi baba! Neredesin" anlamına geldiğini savunmaktadır.¹²

Kitab-ı Mukaddes içinde yer alan "Eyüp Kitabı", üslubu açısından kitapta bulunan diğer bölümlerden farklılık arz etmektedir. Şiirin orijinali İbranice olup 1;2;32/1:5 ve 42/7:17 bölümleri dışında kalan kısım tamamen karşılıklı konuşmaları içeren bir şiir gibi yazılmıştır.

İngiltere Kraliyet resmi şairi olan Alfred Lord Tennyson, kitabın edebî yönüne dikkat çekmiş ve onu "eski ve yeni edebiyatın en büyük şiiri" olarak nitelendirmiştir.¹³

Eyüp kitabına göre Hz. Eyyûb, doğuda bulunan Ûs ülkesinde eşi, yedi oğlu ve üç kızı ile birlikte yaşamaktaydı ve doğudaki insanların en zenginiydi. Öyle ki yedi bin koyunu, üç bin devesi, üç yüz çift eşiği ve sayılamayacak kadar çok kölesi vardı. Ancak onun en önemli özelliği Tanrı'dan korkması ve kötülüklerden sakınmasıydı.¹⁴ Hz. Eyyûb'un oğulları sırasıyla her gece şölenler verir kız kardeşleri ile birlikte sabaha kadar yemek yiyip, şarap içerlerdi. Kitapta Hz. Eyyûb'un bu şölenlere katılıp katılmadığı belirtilmezken, onun sabah olunca çocuklarının sarhoşken Tanrı'ya sövmüş olabileceklerinden endişe duyduğu için onları kutsadığı ve her biri için Tanrı'ya yakmalık sunu sunduğu belirtilmektedir.¹⁵

Ne zaman yaşadığı tam olarak bilinmeyen Hz. Eyyûb'un, çocuklarını kutsaması ve onların adına sunu sunması, Hz. İbrahim ile aynı dönemde ya da ondan daha önce yaşadığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Hz. Eyyûb'un çocuklarını kutsaması onun ailesinin

¹² Ömer Faruk Harman, "Eyyûb", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (Erişim Tarihi:24 Mayıs 2022)

¹³ William MacDonal, "*Kutsal Kitap Yorumu; Eski Antlaşma Serisi*", (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2004) 1/593

¹⁴ *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları,2018) Eyüp1;3

¹⁵ Eyüp, 1, 4

kâhini olduğunun gösterir ki bu tür kâhinlikler, genel olarak Hz. Musa'dan öncesi olarak kabul edilen Atalar döneminde görülmektedir.¹⁶

Kitapta Hz. Eyyûb ve çocukları ile ilgili bu bilgiler verildikten hemen sonra onun başına gelen olaylar ve sınavları ile ilgili bilgiler verilmeye başlandığı görülür. Kitaba göre bir gün ilâhi varlıklar Tanrı'nın huzuruna çıkarken Şeytan da onların arasına karışmıştır. Bunu fark eden Tanrı, Şeytan'a nereden geldiğini sorar. Yeryüzünden cevabını alınca ona Hz. Eyyûb'u görüp görmediğini sorar ve Hz. Eyyûb'u, kötülükten kaçınan, kusursuz ve Tanrı'dan korkan bir adam olduğu için Şeytan'a övmeye başlar. Bu durumu hazmedemeyen Şeytan, Tanrı'ya onun tek korkusunun elindeki malları kaybetmek olduğunu belirtir ve onu sınamak için Tanrı'dan izin ister. Tanrı Hz. Eyyûb'a dokunmaması şartıyla Şeytan'a izin verir ve böylece Hz. Eyyûb'un ilk sınavı başlamış olur.¹⁷

İbranice kelime anlamı “suçlayıcı” olan Şeytan, Eski Âhit'in erken dönemleri anlattığı bölümlerde “düşman, muhalif, engel olan, dava eden, suçlayan ve amacını gizleyen kişi”¹⁸ gibi anlamlarda kullanılmıştır. Eski Âhit'te, Şeytan ile ilgili bilgilerin sınırlı olmasından dolayı onun fonksiyonunu tam olarak anlamak pek mümkün olmamakla birlikte kitapta, genel olarak insanları ve toplumları doğru yoldan çıkararak ve onlara düşman olan, aynı zamanda itaatkâr ve Tanrının sözünden çıkmayan bir varlık olarak gösterilmiştir. Eyüp kitabında ise itaatkâr olmasının yanında Tanrı katına sessizce girebilecek kadar kurnaz ve Tanrı'yı sözleri ile manipüle edebilen güçlü bir varlık olduğuna da vurgu yapılmaktadır.

Tanrı ile Şeytan arasında geçen konuşmadan habersiz olan Hz. Eyyûb evinde yemek yiyip, şarap içerken içeri bir ulak girer ve Sabalıların sürüsüne baskın yaptığını uşakları ile birlikte sahip olduğu bütün öküzleri ve eşeklerin katledildiği haberini verir. Bu ulak henüz sözünü bitirmeden ikinci bir ulak içeri girer ve “Tanrı ateş yağdırdı ve koyunlarla uşakları helak etti” der. Bu sırada başka bir ulak gelerek Kildanilerin, develere saldırdığını ve develerle birlikte uşakları da öldürdüklerini söyler. Hz. Eyyûb, henüz bu duyduklarına tepki vermeden başka bir ulak gelir ve ona şimdiki kadar duyduğu en acı haberi verir. Bu haber o sırada büyük

¹⁶ MacDonald, “*Kutsal Kitap Yorumu; Eski Antlaşma Serisi*”, 1/595

¹⁷ Eyüp, 6:12

¹⁸ Salime Leyla Gürkan, “Şeytan”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2022)

ağabeylerinin evinde yemek yiyip, şarap içen bütün çocuklarının hepsinin çölden gelen bir rüzgârın evi yıkması sonucunda enkazın altında kalarak öldüğü haberdır.¹⁹

Bütün bunları duyan Hz. Eyyûb, Şeytan'ın beklediği tepkiyi vermez ve secdeye kapanarak “Bu dünyaya çıplak geldim, çıplak gideceğim. Rab verdi. Rab aldı. Rabb'in adına övgüler olsun”²⁰ diyerek Şeytan'ın tuzağına düşmez. Bunun üzerine Tanrı'nın huzuruna tekrar çıkan Şeytan, Hz. Eyyûb'un canına zarar vermek için izin ister çünkü ona göre, “İnsan canı için her şeyini verir.” Daha sonra Tanrı, Hz. Eyyûb'un canını almak dışında her istediğini yapabilmesi için Şeytan'a izin verir.²¹ Böylece Hz. Eyyûb'un gerçek sınavı da başlamış olur. Tanrı'nın yanından ayrılan Şeytan, Hz. Eyyûb'un yanına gelir ve bedeninde tepeden tırnağa çibanların çıkmasını sağlar. Kitapta Hz. Eyyûb, hastalığını: “Bedenimi kurt kabuk kapladı, çatlayan derimden irin akıyor, tükürüğümü dahi yutmakta zorlanıyorum, her geçen gün yaralarım artıyor, nefes almakta zorlanıyorum, bedenim delik deşik, kollarım bacaklarım çırpı gibi kaldı, soluğum karımı tiksindiriyor, kardeşlerim ve dostlarım benden tiksiniyor, bir deri bir kemiğe döndüm”²² sözleriyle anlatmaktadır.

Eyüp kitabını genel olarak üç bölüme ayırmak mümkündür. İlk bölüm; geçirdiği güzel varlıklı ve sağlıklı günleri, ikinci bölüm; hastalığı, isyanı ve arkadaşları ile tartışmasını, üçüncü bölüm ise Tanrı ile olan diyalogunu ve şifasını anlatmaktadır.

Kitapta, başına gelen her şeye rağmen isyan etmeyen Hz. Eyyûb ile karısının karşılıklı konuşmasına da yer verilmektedir. Kitapta karısının Hz. Eyyûb'a; “Hâlâ doğruluğunu sürdürüyor musun? Tanrı'ya söv de öl bari!” dediği, Hz. Eyyûb'un de cevap olarak “Aptal kadınlar gibi konuşuyorsun. Tanrı'dan gelen iyiliği kabul edelim de kötülüğü kabul etmeyelim mi?”²³ dediği aktarılmaktadır.

Bu bölüm kitapta Hz. Eyyûb'un karısından bahsedilen tek bölümdür. Burada da karısı Hz. Eyyûb'u günaha davet eden ve onun ölmesini uman biri olarak tasvir edilmektedir. Karısı ile ilgili verilen bu bilgilerden onun, başta çocuklarını kaybetmesi ve bütün yaşadıklarından dolayı Hz. Eyyûb'u sorumlu tuttuğu ve acısından bu şekilde konuştuğu sonucu çıkarılabilir.

¹⁹ Eyüp 1:13-19

²⁰ Eyüp 1:20-21

²¹ Eyüp 2:4-6

²² Eyüp 7:5-19, 9:17-18, 16:14, 17:; 19:17-20

²³ Eyüp 2:10

Bunun yanında Eski Âhit'te kadınların genel olarak eşlerini doğru yoldan çıkararak birer Şeytan olarak gösterilmesi çok olağan bir durum gibi görülmektedir. Çünkü Eski Âhit'te ilk insan olan Hz. Âdem'in cennet çıkarılmasına sebep olarak da yine bir kadın gösterilmiş ve Hz. Âdem'in sözleri ile de bu iddia güçlendirilmeye çalışılmıştır.²⁴

1.1. Hz. Eyyûb ve Arkadaşları

Hz. Eyyûb'un eşiyle tartışmasının hemen ardından bazı Yahudi âlimleri tarafından peygamber olarak kabul edilen²⁵ ve kitapta Temanlı Elifaz, Şuahlı Bildat ve Naamalı Sofar olarak tanıtılan üç arkadaşının onu ziyarete geldiğinden bahsedilmektedir. Ancak bu bölümden itibaren Hz. Eyyûb'un şu ana kadar koruduğu metanetini kaybettiği ve rollerin değişmeye başladığı görülmektedir. Kitap'ta 3-32 bâblar arası bu dört kişinin arasında geçen diyaloga yer verilmiştir. 32. bâbdan itibaren konuya Elihu isminde bir genç dâhil olur.

Arkadaşları Hz. Eyyûb'un yanına geldiklerinde ilk yedi gün boyunca hiç konuşmazlar. Bu sessizliği ilk olarak Hz. Eyyûb bozar ve doğduğu güne lanet ederek söze başlar. Bu bölümden itibaren Hz. Eyyûb'un sabrının bittiği ve içinde bulunduğu durumdan dolayı ölmek istemeye başladığı görülür. Hz. Eyyûb neden bu duruma düştüğünü anlamaz ve artık isyan etmeye başlar. İçinde bulunduğu ruh hâlini ise "Korktuğum, çekindiğim başıma geldi. Huzur yok, sükûnet yok, rahat yok, yalnız kargaşa var"²⁶ diyerek özetler.

Muhtemelen Hz. Eyyûb'den bu sözleri duymayı beklemeyen Elifaz devreye girer ve sert bir şekilde Hz. Eyyûb'u azarlar daha sonra da "Düşün biraz: Hangi suçsuz yok oldu, nerede doğrular yıkıma uğradı? Benim gördüğüm kadarıyla, fesat sürenler, kötülük tohumu ekenler ettiklerini biçiyor. Tanrı'nın soluğuyla yok oluyorlar."²⁷ diyerek gözlemlerine dayandırdığı bir yorum yapar. Elifaz'a göre, genel olarak insanların başlarına musibet gelmesinin tek sebebi işlemiş oldukları günahlarıdır. Aynı şey Hz. Eyyûb için de geçerlidir. Ona göre, başına gelen şeylerin tek sorumlusu Hz. Eyyûb'un kendisidir ve Tanrı'yı suçlaması da yersizdir.

Gergin başlayan konuşmasını biraz daha yumuşatan Elifaz, "Havaya uçuşan kıvılcımlar gibi sıkıntı çekmek için doğar insan. Oysa ben Tanrı'ya yönelir, davamı ona bıraktım.

²⁴ Yaratılış 3:12

²⁵ Eldar Hasanov, "Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3/4 (2014), 690

²⁶ Eyüp 3:25-26

²⁷ Eyüp 4:7-9

Anlayamadığımız büyük işler, sayısız şaşılmalı işler yapan O'dur.”²⁸ diyerek sözlerine devam eder. Elifaz bu sözleriyle arkadaşına sabretmeyi, dua etmeyi ve Tanrı'nın yüceliğini hatırlatmaya çalışmaktadır.

Elifaz'ın bu sözleri üzerine anlamsız şeyler söylediğini kabul eden Hz. Eyyûb “Keşke üzüntüm tartılabilse, acım teraziye konabilseydi!”²⁹ diyerek böyle konuşmasının tek nedeni olarak acısını gösterir. Elifaz'ın söylediği her şeyi zaten Hz. Eyyûb de bilmektedir. Ancak o arkadaşının bu zor gününde ona destek olmak yerine onu suçlamayı tercih etmiştir. Hz. Eyyûb arkadaşına olan kızınlığını; “Gücüm nedir ki bekleyeyim? Sonum nedir ki sabredeyim? Taş kadar güçlü müyüm? Elim tunçtan mı? Çaresiz kalınca kendimi kurtaracak gücüm mü olur? Kederli insana dost sevgisi gerekir, her şeye gücü yetenden korkmaktan vazgeçse bile. Kardeşlerim kuru bir dere gibi beni aldattı.”³⁰ sözleriyle açığa vurduktan sonra arkadaşlarına hangi konuda hatalı davrandığını ve günahının ne olduğunu sorar. Daha sonra; “Bırakın artık, haksızlık etmeyin, bir daha düşünün, davamda haklıyım. Ağzımdan kötü bir söz çıkıyor mu, damağım kötü niyeti ayırt edemiyor mu?”³¹ diyerek onları sırf Tanrı olduğu için hatalı tarafı tutan iki yüzlü insanlar olmakla suçlar. Sonra Tanrı'ya yönelir ve “Günah işledimse ne yaptım sana, ey insan gözcüsü? Niçin beni kendine hedef seçtin? Sana yük mü oldum? Niçin isyanımı bağışlamaz, suçumu affetmezsin. Çünkü yakında toprağa gireceğim, beni çok arayacaksın ama ben artık olmayacağım.”³² sözleriyle ona kendince sitem eder. Sonra Bildat söze girer;

Ne zamana dek böyle konuşacaksın, sözlerin sert rüzgâr gibi, Tanrı adaleti saptırır mı, her şeye gücü yeten doğru olanı saptırır mı? Oğulların O'na karşı günah işlediyse, isyanlarının cezasını vermiştir. Ama sen gayretle Tanrı'yı arar, her şeye gücü yetene yalvarırsan, temiz ve doğruysan, O şimdi bile senin için kolları sıvayıp, seni hak ettiğin yere geri getirecektir. Başlangıcın küçük olsa da sonun büyük olacak.³³

Bildat, konuşmasına Elfaz'ın aksine daha şefkatli bir şekilde başlar. Arkadaşına başına ne gelirse gelsin Tanrı'ya olan güvenini koruduğu takdirde her şeyin üstesinden gelebileceği konusunda ümit vermeye çalışır. Yaşananların sorumlusu olarak da Hz. Eyyûb'u değil çocuklarını ve onların yaşam tarzları olarak gösterir. Bildat, konuşmasının devamında bir yandan Elfaz'ın günah ve ceza arasında kurduğu bağın doğruluğunu tarihten örnekler vererek

²⁸ Eyüp 5:8-9

²⁹ Eyüp 6:2

³⁰ Eyüp 6:11-15

³¹ Eyüp 6:29-30

³² Eyüp 7:20-21

³³ Eyüp 8:1-7

desteklerken, bir yandan da Hz. Eyyûb'u, isyanından vazgeçirmeye çalışır. Konuşma sırası Hz. Eyyûb'tedir:

Biliyorum, gerçekten öyledir, ama Tanrı'nın önünde insan nasıl haklı çıkabilir? Biri O'nunla tartışmak istese, binde bir bile olsa ona yanıt veremez"³⁴, "Acılarımı unutayım, üzgün çehremi değiştireyim desem, bütün dertlerimden yılarım. Çünkü beni suçsuz saymayacağını biliyorum. Madem suçlanacağım, neden boş yere uğraşayım; O benim gibi insan değil ki O'na yanıt vereyim, birlikte mahkemeye gideyim. Keşke aramızda bir hakem olsa da elini ikimizin üstüne koysa!"³⁵

Hz. Eyyûb'un, Bildat'a verdiği bu cevap aslında genel olarak düşüncelerinin bir özeti niteliğindedir. Ona göre haklı dahi olsa Tanrı'ya karşı masumiyetini savunması ve ispat etmesi mümkün değildir. Çünkü Tanrı ile tartışmaya ya da Ona derdini anlatmaya çalışmak yalnızca aptalların yapacakları bir iştir. Çünkü O, kâinatın sahibi ve her şeye gücü yeten yegâne varlıktır ve bu gücünün farkında olduğu için adaletsizlik yapmaktan da çekinmemektedir. Çünkü Ona haksız da olsa yaptıklarından dolayı hesap sorabilecek kimse yoktur. Hz. Eyyûb, sözlerine Tanrı'ya isyan ederek devam eder. Ona göre Tanrı, iyi olduğunu bildiği halde ona eziyet etmektedir. Kötü insanlara da hak etmedikleri halde sadece istediği için nimetlerinden faydalanma imkânını sonuna kadar tanımaktan çekinmemektedir. Hz. Eyyûb'un, bu sözlerine sinirlenen Sofar ilk kez söz alarak araya girer:

Bunca söz yanıtız mı kalsın? Çok konuşan haklı mı sayılsın? Saçmalıkların karşısında sussun mu insanlar? Sen alay edince kimse seni utandırmasın mı? Tanrı'ya inancım arıdır diyorsun, senin gözünde temizim. Ama keşke Tanrı konuşsa sana karşı ağzını açsa da bilgeliğin sırlarını bildirse! Çünkü bilgelik tek yönlüdür. Bil ki Tanrı günahlarından bazılarını unuttu bile."³⁶

Sofar, Hz. Eyyûb'u, kibrinden dolayı gerçekleri görememekle itham eder. Onun başına gelen her şeyden Tanrı'yı sorumlu tutması ve Onu adaletsizlikle suçlamasının tek nedeni, Hz. Eyyûb'un cahilliğidir. Düşündüğü kadar bilge olmadığı için yaşananların arkasındaki hikmeti göremez. Tanrı'nın büyüklüğü hakkındaki bilgisizliği onu bu şekilde konuşmaya itmektedir. Eğer olayları Tanrı'nın görebildiği gibi görüp yorumlayabilseydi, aslında hak ettiği kadar acı çekmediğini de anlamış olacaktı.³⁷ Sofar, Hz. Eyyûb'u sağduyulu olamamakla suçlar. Ona göre Hz. Eyyûb'un yapması gereken tek şey Tanrı'nın büyüklüğünü kabul edip, Onun kurduğu düzene itaat ederek, içten bir şekilde dua etmektir. Bütün bunları dinleyen Hz. Eyyûb, orada

³⁴ Eyüp 9:1-3

³⁵ Eyüp 9:27-29, 32-33

³⁶ Eyüp 2:6

³⁷ MacDonald, "Kutsal Kitap Serisi: Eski Âhit Antlaşması", 606

bulunan bütün arkadaşlarını muhatap alarak konuşmasına başlar: “Kendinizi bir şey sandığınız belli, ama bilgelikte sizinle birlikte ölecek! Sizin kadar benim de aklım var, sizden aşağı kalmam, kim bilmez bunları?”³⁸

Hız. Eyyûb, bu sözleriyle arkadaşlarının kendilerini bilge kabul etmelerini eleştirir. Aslında işlerin arkasındaki hikmeti göremeyenler onlardır. Olaylara yüzeysel baktıkları için Hız. Eyyûb’un isyanının nedenini anlamaktan dahi acizdirler. Sözlerine Tanrı’nın kudretine ve yeryüzünde kurmuş olduğu muhteşem düzene dair örnekler vererek devam eder. O bütün bunların zaten farkındadır. Onun için tek sorun vardır. O da bu kadar mükemmel bir varlığın, hükümlerine uymayan ve ona isyan eden kötü insanlar yerine iyileri nedensiz yere cezalandırmasıdır.

Sonraki bölümlerde arkadaşların arasındaki konuşmalar karşılıklı suçlamalarla devam ederken, Hız. Eyyûb’un tavrının giderek sertleştiği görülür. Ona göre arkadaşları suçlu ve haksız olanın Tanrı olduğunu bildikleri halde taraf tutarak gerçekleri söylemekten çekinirler. Arkadaşlarının tek yaptığı Hız. Eyyûb’un zaten bildiği şeyleri tekrar etmektir, onların sözleri Hız. Eyyûb’u teselli etmek yerine sinirlendirir, onları yalancı ve “değersiz hekimler”³⁹ olarak niteler. Ona göre arkadaşları insanları aldattıkları gibi Tanrı’yı da aldatmaktan çekinmezler. Bu yüzden onların susması konuşmalarından çok daha iyidir. Artık sözlerinde hiçbir fayda olmayan arkadaşlarıyla konuşmak istemediğini belirtir. Söylediklerinden dolayı onu helak etse bile bu riski göze alarak, artık tek muhatabının sadece Tanrı olduğunu söyler.⁴⁰

Bundan sonraki bölümde Hız. Eyyûb, söylediği gibi Tanrı’ya yönelir ve her zamanki tavrıyla Onunla konuşmaya başlar. Konuşmasında yine başına gelen her şeyin sorumlusu olarak Tanrı’yı gösterir. Dünyadaki adaletsizlikten dolayı Onu suçlar, sadık bir kul olduğunu hatırlatır ve Ona dua eder.⁴¹ Hız. Eyyûb’un artık onlarla konuşmamasına rağmen Elifaz dayanamaz ve söze girer. Onun herkesi cahillikle itham edip kendi sözlerini yüceltmesini anlayamaz ve bunun nedenini sorgular: “İlk doğan sen misin? Yoksa dağlardan önce mi var oldun? Tanrı’nın sırrını mı dinledin de yalnız kendini bilge görüyorsun.”⁴² Elifaz’ın konuşması ile döngü tekrar başlar ve her biri sırayla söz alır. Kitabın devamında da bu dört kişinin karşılık olarak birbirlerini

³⁸ Eyüp 12:2-3

³⁹ Eyüp 13:4

⁴⁰ Eyüp 13:1-19

⁴¹ Eyüp 13:20, 14:22

⁴² Eyüp 15:7-8

cahillik ve anlayışsız olmak gibi konularda suçlamalarına devam ettikleri görülmektedir. Son olarak Hz. Eyyûb'un söz almasıyla 32. bâbdan itibaren olaya bir anda daha önce orada bulunduğu dair hiçbir bilgi verilmeyen Elihu dâhil olur.

Kitapta Elihu, Bûzlu Barekel'in oğlu olarak tanıtılır. Şimdiye kadar hiç konuşmayan ve orada bulunan herkesten yaşça küçük olduğunu belirten Elihu, bu dört arkadaşa da öfkeli olduğunu söyler. Kitapta bu durum: "Elihu Eyüp'e çok öfkeleni. Çünkü Eyüp kendini Tanrı'dan haklı görüyordu. Elihu, Eyüp'ün üç arkadaşına da öfkeleni, çünkü Eyüp'ün suçlamalarına karşın sağlam bir yanıt bulamamışlardı"⁴³ Şimdiye kadar konuşmamasının sebebini yaşlarına ve bilgilerine saygı duyması olarak açıklar. Ancak duydukları şeyler onu hüsrana uğrattığı için konuşmaya dâhil olması gerektiğini hissetmiştir. Elihu en gençleri olmasına rağmen ona göre "Akıl yaşta değil, baştadır."⁴⁴ Elihu konuşmasına Hz. Eyyûb'un hatalı olduğu konuları sıralayarak devam eder: "Ben kusursuz ve günahsızım, temiz ve suçsuzum. Yine de Tanrı bana karşı bahane arıyor, beni düşman görüyor. Ayaklarımı tomruğa vuruyor ve beni gözetliyor"⁴⁵ Ona göre Hz. Eyyûb'un bu sözleri onun, Tanrının kurmuş olduğu düzeni tam olarak anlamadığının göstergesidir. Sürekli Tanrı ile konuşmaya çalışmış cevap gelmeyince de isyan etmeye devam etmiştir.

Ancak Tanrı, kullarıyla her zaman sözlü olarak iletişime geçmez. Anlatmak istediğini rüya ya da ilham yoluyla bazen de hastalıkla anlatır. Ona göre Tanrı, aslında niyetini gayet açık bir şekilde anlatmış ancak Hz. Eyyûb mesajı anlayamadığı için isyan etmeye devam etmiştir.

Elihu sözlerine "Ey bilgeler, sözlerimi dinleyin, kulak verin bana, ey bilgi sahipleri"⁴⁶ sözleriyle devam eder. Çünkü ona göre yanlış düşünen tek kişi Hz. Eyyûb değildir. Elihu sözlerinin herkese yönelik olduğunu belirtse de Hz. Eyyûb'u hedef alarak konuşmaya devam eder. Hz. Eyyûb'un herhangi bir günah işlemediği halde Tanrı'nın her şeyini elinden aldığını söylemesi ve Tanrı'yı hoşnut etmenin insanoğlu için imkânsız olduğunu söylemesini eleştirir.⁴⁷ "Tanrı kötülük yapar mı, her şeye gücü yeten haksızlık eder mi? Asla! Çünkü O herkese yaptığının karşılığını öder. Hak ettiğini başına getirir; Adaletten nefret eden hiç hüküm sürebilir

⁴³ Eyüp 32:2-3

⁴⁴ Eyüp 32:9

⁴⁵ Eyüp 33:8-11

⁴⁶ Eyüp 34:2

⁴⁷ Eyüp 34:5-9

mi?”⁴⁸ sözleriyle Hz. Eyyûb’un yanlışlarını yüzüne vurmaya Tanrı’nın nimetlerini saymaya ve Onun büyüklüğünü anlatmaya devam eder.

Elihu, genel olarak konuşmasında diğerlerinin yaptığı gibi sadece tavsiyeler vermekle yetinmez, aynı zamanda olayı kişiselleştirmeden, Hz. Eyyûb’a hangi konularda hatalı olduğunu da anlatır. Sert denilebilecek bir üslupla Hz. Eyyûb’a Tanrı’nın buyruğunu tekrar hatırlatır. Ona göre Hz. Eyyûb’un başına gelenleri Tanrı’nın adaletsizliğine bağlamak yerine, imtihan olarak yorumlaması ve kabul etmesi gerekmektedir.

1.2. Hz. Eyyûb’un Tanrıyla Konuşması ve Hastalıklarından Kurtulması

Elihu’nun sözlerinin bitmesinin ardından nihayet Hz. Eyyûb’un istediği şey olur ve Tanrı bir kasırganın içinden konuşmaya başlar ve şimdi soru sorma sırası Tanrı’dadır. Hz. Eyyûb’u muhatap alarak genel tasarımda neyi beğenmediğini sorar. Hz. Eyyûb’un cevap vermesini beklemeden kâinattaki muhteşem düzene dikkat çeker ve sözlerine her şeyin nasıl yaratıldığının anlatarak başlar bu kusursuz düzenin nasıl sağlandığına dair bilgiler verir.

Bu bilgiler bir nevi her şeyi anladığını ve bildiğini düşünerek Tanrı’yı her anlamda özellikle de adaletsiz olmakla suçlayan Hz. Eyyûb’a bir cevap niteliğindedir.

Tanrı’nın yarattığı şeyleri dünyanın temelinden başlayarak sayması, Hz. Eyyûb’un bildiği ve bilmediği pek çok konuda örnekler vermesi ve dünyanın her yerinde aynı anda gerçekleşen olayların kudreti ve iradesi sayesinde olduğunu belirtmesi kitapta tek tek anlatılmıştır.⁴⁹ Bunun hikmeti ise Hz. Eyyûb’a dünyanın sadece yaşadığı bölgeden ve kendinden ibaret olmadığını hatırlatmaktır.

Tanrı genel düzeni anlattıktan sonra Hz. Eyyûb’a: “Adaletimi boşa mı çıkaracaksın, kendini haklı çıkarmak için beni mi suçlayacaksın?”⁵⁰ diye sorar ve sözlerine azametini ve kudretini anlatarak devam eder. Tanrı’nın bu sözleri Hz. Eyyûb’a; hatalı olanı sorguya çekebilecek tek varlığın her şeyi yaratan ve her şeyin tek sahibi olan Tanrı’dan başkasının olamayacağını hatırlatır.

⁴⁸ Eyüp 34:10-12,17

⁴⁹ Eyüp 38, 39

⁵⁰ Eyüp 40:18

Kitapta yer alan bilgilere göre Tanrı'nın kudreti karşısında acizliğini ve cahilliğini itiraf eden Hz. Eyyûb hatasını kabul ederek tövbe eder.⁵¹ Sonrasında Tanrı, Hz. Eyyûb'u affetmiş ancak arkadaşlarını kendisi hakkında yanlış konuştukları için azarlamıştır. Onları affetmek için de Hz. Eyyûb'un onlar için yakmalık sunu sunmasını ve dua etmesini şart koşmuştur.⁵²

Eyyûb kitabının son bölümünde ise, Hz. Eyyûb'un dualarının kabul olması sonucunda eski sağlıklı ve ihtişamlı gülerine döndüğü anlatılmaktadır. Bu göre tekrar yedi oğlu ve üç kızı olmuştur. Mal varlığı ikiye katlanmış ve iyileştikten sonra 140 yıl daha yaşamıştır.⁵³

2. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Eyyûb

İslam dininde "Allah Kelamı" olarak kabul edilen Kur'an-ı Kerim, pek çok hususta olduğu gibi muhtevası hususunda da diğer dini kitaplardan ayrılmaktadır. Kur'an-ı Kerim, genel olarak ilk muhataplarının ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayabilmek için, olayların gidişatına ve değişen şartlara bağlı olarak farklı zamanlarda bazen sure hâlinde bazense ayet ayet nazil olduğundan konu bütünlüğünü sağlayacak bir sıra izlememektedir. Muhtevayı oluşturan konular genel olarak kitabın başından sonuna kadar yayılmış bir şekilde farklı surelerde bulunmaktadır.⁵⁴

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf kıssası hariç, bütün kıssalar da parça parça, verilmek istenen mesaja ve amaca uygun bir zamanda ve miktarda indirilmiştir.⁵⁵ Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Eyyûb ile ilgili bilgiler, Kitab-ı Mukaddes'teki gibi toplu bir başlık altında değil farklı surelerde detaylara girmeden dört farklı surede, toplamda sekiz ayette verilmiştir.

Nüzûl sırasına göre, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Eyyûb'un isminin ilk zikredildiği ayetler Sâd suresinde bulunmaktadır. Bu ayetler, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de bize Hz. Eyyûb hakkında en çok bilginin verildiği ayetler olması açısından da önemlidir.

Kulumuz Eyyûb'u da an. O, rabbine, "Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir" diye seslenmişti Ayağını yere vur (dedik), işte yıkanılacak ve içilecek serin bir su! Tarafımızdan bir rahmet ve akıl iz'an sahipleri için de anılacak bir örnek olmak üzere ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha bağışladık. (Bir yemini vardı.) "Eline bir demet bitki sapı alıp onunla

⁵¹ Eyüp 42:2-6

⁵² Eyüp 42:7-9

⁵³ Eyüp 42:10-16

⁵⁴ Mustafa Çağrırcı, "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2022)

⁵⁵ İsmail Çalışkan, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 131

vur ve böylece yeminini yerine getirmiş ol” (dedik). Gerçekten biz onu sıkıntılara dayanıklı bulduk. O ne güzel bir kuldu! Yönü hep Allah’a dönüktü⁵⁶

Ayetlerin genel olarak Hz. Eyyûb’un, Şeytanla olan imtihanına, duasına, hastalığına, şifa bulmasına, yeminine, Allah’ın duasına icabetine, mükâfatına ve sabrına değindiği görülmektedir. İlk ayette Hz. Eyyûb, “*Şeytan bana sıkıntı ve acı vermektedir*” diyerek başına gelen şeyleri Şeytan’a nispet ettiğini açıkça ifade etmesine rağmen ayetin devamında Şeytan’ın, ona hangi konuda sıkıntı ve acı verdiğini belirtmemiştir. Bu durum müfessirlerin konuyu farklı şekillerde yorumlamasına neden olmuştur.

Bazı âlimler ayeti, Kitab-ı Mukaddes’te bulunan bilgileri doğrular şekilde yorumlamış ve Hz. Eyyûb’un, bu sözüyle kendisinin de başına gelen şeylerden dolayı sadece Şeytan’ı sorumlu tuttuğu sonucunu çıkarmışlardır. Ancak bu sonuç Şeytan’ın yetkilerinin ya da gücünün sınırlarının sorgulanmasına neden olmuştur.

Mâtürîdî (ö. 333/944), ayette geçen bu ifadenin Allah’ın izin vermesi sonucu, Şeytan’ın özgür iradesiyle farklı yöntemler kullanarak Hz. Eyyûb’a eziyet etmesi olarak yorumlanmasının yanlış olduğuna dikkat çekmekle birlikte, İlâhi hikmet doğrultusunda Allah’ın kullarını, dilediği kişinin vasıtasıyla imtihan etmesinin akla uygun olduğunu belirtir.⁵⁷

Kur’an-ı Kerim’de de açıkça belirtildiği üzere Şeytan yetkileri sınırlı ve aciz bir varlıktır. Peygamberler dâhil bütün insanlar üzerindeki tek etkisi insanlara vesvese vermektir.⁵⁸ Hz. Eyyûb içinde bu durum geçerlidir. Ayette kastedilen şey Allah’ın, Hz. Eyyûb’u maruz bıraktığı hastalık sonucunda Şeytan’ın sürekli yanına gelerek hastalığı konusunda onu isyana sürüklemek için vesvese vermek suretiyle onu rahatsız etmesidir. Aslında Hz. Eyyûb, bedeninde bulunduğu durum nedeniyle değil, Şeytan’ın vesveselerinin kendisini rahatsız etmesi neticesinde Rabb’inden yardım istemiştir. Hz. Eyyûb’un korktuğu şey hastalığının sürmesi değil, Şeytan’ın ona galip gelmesidir. Bu nedenle onu her türlü sıkıntıdan kurtarabilecek yegâne güce sığınmış ve sadece Ondan yardım istemiştir.⁵⁹

“Ayağımı yere vur (dedik), işte yıkanılacak ve içilecek serin bir su!” Kur’an-ı Kerim’de bazı ayetlerde helak vesilesi olarak gösterilen su, Hz. Eyyûb kıssasında Allah’ın rahmetinin bir

⁵⁶ Sâd 38:41-44

⁵⁷ Mâtürîdî, *Te’vîlatü’l Kur’an Tercümesi*, 12/281

⁵⁸ A’râf 7:200-201, Mü’minûn 23:97, Fusillet 36:41, Nâs 114:4-5, İbrahim 14:22

⁵⁹ Zemahşeri, *el-Keşşâf ‘an Hakâ’iki Ğavâmidü’t-Tenzîl ve Uyûni’l-Ekâvil fi Vucûhi’t-Te’vîl*, çev. Ahmet Alim, Nedim Yılmaz vd. (İstanbul: Pasifik Ofset, 2018), 5/856

vesilesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Eyyûb, içinde bulunduğu durumu Rabb'ine arz eder ve cevaben ona ayağını yere vurması emredilir. Bunun üzerine Hz. Eyyûb, ayağını yere vurur ve yerden bir su fişkirir, bu su sayesinde de bedenindeki ve ruhundaki bütün sıkıntılardan kurtulur. Ayette, kaynaktan çıkan suyun hem içilmek hem de yıkanmak için kullanılmasının vurgulanması, âlimlerin bu suyun nasıl olduğu ve de kaç kaynaktan çıktığı konusunda farklı görüşler öne sürmelerine neden olmuştur. Çünkü içmek için kullanılan suyun sıcaklığı ile yıkanılacak suyun sıcaklığı farklıdır. Bu yüzden Hz. Eyyûb'un ayağını yere vurması sonucunda biri sıcak diğeri soğuk olmak üzere iki pınar çıkmış ve Hz. Eyyûb, soğuğu içerek ruhunu, sıcakla yıkanarak da bedenini sıkıntılardan arındırmıştır.⁶⁰ Ayetin devamında ise Hz. Eyyûb'un iyileşmesinin hemen ardından, hasta olduğu dönemde ettiği yemini yerine getirmesi istenmektedir. "Eline bir demet bitki sapı alıp onunla vur ve böylece yeminini yerine getirmiş ol (dedik)."

Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilmemesine rağmen, âlimler arasında Hz. Eyyûb'un dövmek için yemin ettiği kişinin karısı olduğu konusunda fikir birliği bulunmakla birlikte nedeni hakkında aynı şeyi söylemek pek mümkün görülmemektedir. Ayette geçen bir demet bitki sapı denilmesinin nedeni ise yine Allah'ın rahmet ve merhametinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Çünkü rivayetlere göre Hz. Eyyûb, hastalığı sırasında eşine yüz sopa vurmak üzerine yemin etmiştir. Ancak Allah, o anda Hz. Eyyûb'un sıkıntısından dolayı bu şekilde yemin ettiğini bildiği için suçsuz olan eşine merhamet göstermiş ve ondan yeminini yüz adet bitki sapını bir araya getirerek, sembolik bir şekilde yerine getirmesini istemiştir. Bazı fakihler, "Eyyûb ruhsatı" olarak anılan bu iznin Hz. Eyyûb'a mahsus olduğunu belirtirken genel kanı bütün Müslümanları kapsadığı yönündedir.⁶¹

Kur'an'ı Kerim'de, Hz. Eyyûb'dan bahseden diğer bir ayet ise Enâm sûresinde bulunmaktadır. Bu ayette Sâd sûresiyle bize tanıtılan Hz. Eyyûb'un, bir peygamber olduğunun ilan edildiği görülmektedir "Biz ona İshak ve Ya'küb'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u ve onun soyundan Dâvûd'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u doğru yola ilettiğimiz. Biz, iyileri böyle ödüllendiririz."⁶² Bazı müfessirler Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Eyyûb'dan bir peygamber olarak bahsedilen bu ayetteki peygamberlerin isimlerinin zikredilme sırasının oldukça manidar olduğuna dikkat çekmişlerdir.

⁶⁰ Mâtürîdî, *Te'vîlatü'l Kur'an*, 12/282

⁶¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/524

⁶² Enâm 6/84

Çünkü Hz. Nuh'un soyundan gelen bu peygamberlerin hepsinin Kur'an-ı Kerim'de vurgulanan bazı özellikleri bulunmaktadır. Hz. İshak ve Hz. Yakup, İsrailoğullarının atası olarak kabul edilen iki peygamberdir. Hz. Nuh gönderilen peygamberler arasında puta tapanlarla uğraşmak zorunda kalan ilk peygamberdir. Hz. Davud ve Hz. Süleyman, baba ve oğul olmalarının yanında mal, mülk ve saltanat ile seçkin kılınmışlardır. İsimleri yan yana verilen Hz. Eyyûb ve Hz. Yusuf ise imtihan ve gösterdikleri insanüstü sabırla anılan iki peygamber olarak kabul edilmektedir.⁶³

Ayetin sonunda yer alan "biz iyileri böyle ödüllendiririz" ifadesi tam olarak açıklanmadığı için müfessirler bu konuda farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Ancak kesin olan şey ödüllendirilecek iyi kişiler olarak, hayatları zorlukla geçmiş bu peygamberleri hakkıyla örnek alan insanların kastedildiğidir.

Eyyûb'u da an! Hani Rabb'ine 'Başıma bu dert geldi ama sen merhametlilerin en üstünüsün' diye niyaz etmişti. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için anılacak bir örnek olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik; ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.⁶⁴

Hz. Eyyûb'un hayatına dair bilgilerin verildiği diğer bir ayet ise Enbiyâ sûresinde yer almaktadır. Ayetleri İsrailî bilgilerden faydalanmadan yorumlayan Maturîdî, olayı Hz. Eyyûb kıssası anlatılmaya başlamadan önce geçen ayetlerle birlikte değerlendirmenin daha önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Çünkü önceki ayetlerde anlatılan Hz. Süleyman'ın kıssasında Allah'ın, şeytanları onun emrine verdiği ve Hz. Süleyman'ın onları istediği gibi her işte kullanabildiğinden bahsedilmektedir. Bu ayetlerin önemli olmasının nedeni ise önceki ayetlerde Allah'ın Hz. Süleyman'ı, şeytanlara musallat etmesi anlatılırken hemen arkasından gelen Hz. Eyyûb kıssasında şeytanların, Hz. Eyyûb'a musallat olmalarının anlatılmasıdır. Zira bu ayetlerde Şeytan'ın ismi geçerse de Hz. Eyyûb'un onu kastettiği daha önce de belirttiğimiz gibi Sâd suresinde açıkça ifade edilmektedir.

Matürîdî, bu olayların arka arkaya verilmesinin nedenini; nasıl ki Hz. Süleyman'ın emrine şeytanlar onun yaptıkları işlerin bir mükâfatı olarak verilmediyse, Hz. Eyyûb'un da o sıkıntılara düşmesi, Allah'a isyan etmesinin ya da yaptıklarından dolayı İlahî bir cezalandırılmaya maruz bırakılmasından ve adaletin böylece sağlanmaya çalışılmasından

⁶³ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, çev. İsmail Karaçam, Emin Işık vd. (İstanbul, Zehreveyn Yayınları, 2015), 3/504

⁶⁴ Enbiyâ 21/83-84

kaynaklı değildir. Hz. Eyyûb'un hastalığı da şifa bulması da Allah'ın lütuf ve nimetidir. Çünkü Hz. Eyyûb, başına gelen şeylerden dolayı isyan etmemiş ve metanetini her zaman korumuştur. Sonuç olarak ayette de açıkça belirtildiği gibi Rabb'i tarafından bir rahmet olarak duası kabul edilmiş ve kaybettiği her şey misli ile ona verilmiştir,⁶⁵ şeklinde izah etmiştir. Burada Hz. Eyyûb'un iyileşmek için dua ettiğinin özellikle belirtilmesi, Allah'ın duaya ne kadar önem verdiğini ve dualara icabet ettiğini göstermesi yönüyle de önemlidir.

Bu ayetlerde dikkat çeken bir diğer hususta, Hz. Eyyûb'un içinde bulunduğu durumu Rabb'ine arz ediş şeklidir. “Başıma bu dert geldi ama sen merhametlilerin en üstünüsün.” diyerek çok sıkıntı içinde olmasına rağmen çözüm konusunda Allah'a edep ve hayâsından dolayı herhangi bir öneride bulunmayışıyla bütün Müslümanlara dua etmenin adabını ve sabrından dolayı övülmeyi ne kadar hak ettiğini bir kez daha göstermiş olmasıdır.

Allah'ın, içinde bulunduğu zor durumu bilmesine güvenerek, Ondan üzerindeki musibeti kaldırmasını dahi istemeyen Hz. Eyyûb'un, bu bağlılığının ve edebinin mükâfatını ise duasının anında kabul edilmesiyle almış olduğu görülmektedir.⁶⁶

Ayetlerde Hz. Eyyûb'un, hâlini Allah'a arz etmesinden sonra, Allah'ın bir rahmeti olarak yalnızca üzerindeki musibetin kalkmayıp aynı zamanda da kaybettiği her şeye misli ile kavuştuğunun vurgulandığı görülmektedir. Ayetin devamından “Kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik; ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.” buyrulmaktadır. Aslında bu beyan Allah'ın, Hz. Eyyûb'un üzerindeki sıkıntıları kaldırdığı ve ailesi ile birlikte eski yaşantılarına döndüklerini ifade etmesi bakımından oldukça açıktır. Ancak bununla birlikte ayette geçen “*ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.*” kısmında neyin kastedildiğinin müfessirler tarafından farklı şekillerde yorumlandığı görülmektedir. Bu konuda ileri sürülen görüşlerden bazıları; Hz. Eyyûb'a misli ile verilen şeyin dünyada yeni bir aile, ahirette ise çektiklerine karşı misliyle mükâfat olduğu, Allah'ın, Hz. Eyyûb'un ölmüş çocuklarını dirilterek ayrıca onların sayısınca yeni çocuklar verdiği ya da Hz. Eyyûb'a iyileşmesinin ardından yeni bir eş ve çocuklar verilmesinin kastedildiği şeklindedir.⁶⁷ Ayetler, Hz. Eyyûb'un sabrına ve şartlar ne olursa olsun Allah'a olan güvenini ve imanını

⁶⁵ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilatü'l Kur'an Tercümesi*, çev. İbrahim Tüfekçi, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2018), 9/408

⁶⁶ Seyyid Kutup, *Fi-Zilâl-il Kur'an*, çev. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, (İstanbul: Tayf Yayınları, 2016), 7/297

⁶⁷ Mâtürîdî, *Te'vilatü'l Kur'an Tercümesi*, 9/ 409

kaybetmediğine her daim Allah'a döndüğüne yani Ona dua etmekten ve merhametine sığınmaktan asla vazgeçmediğine vurgu yaparak sona ermektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Eyyûb'un isminin zikredildiği son ayet ise Nisâ sûresinde bulunmaktadır. "Biz Nûh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve İbrâhîm'e, İsmâîl'e, İshak'a, Ya'kûb'a, torunlara, İsâ'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârûn'a ve Süleyman'a vahyettik. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik."⁶⁸ İslâm âlimleri genel olarak bu ayetin Hz. Eyyûb'un, Yahudilere gönderilmiş bir peygamber olduğunun kanıtı olarak görülebileceği konusunda ittifak etmektedirler. Özellikle bu isimlerin sayılmasının nedeni ise Ehl-i Kitap tarafından tanınan peygamberler olmaları olarak gösterilmektedir.⁶⁹ Daha önce de belirttiğimiz gibi Hz. Eyyûb, Yahudilerin hepsi tarafından peygamber olarak kabul edilmemektedir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de peygamberliği ve vahiy aldığı özellikle vurgulanmıştır. Ayetlerin Hz. Nuh ile başlamasının sebebi ise "Allah'ın hükümlerini, helal ve haramlarını kendisi vasıtasıyla ilan ettiği ilk peygamber"⁷⁰ olarak kabul edilmesidir. Ayetin devamında ismi geçen peygamberlerde onun yolundan gitmiş ve insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını eksiksiz olarak iletmişlerdir.

3. İsrailî Bilgiler Işığında Hz. Eyyûb Kıssası

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde bildirilmemesine rağmen bazı tefsir ve peygamberlerin hayatlarını konu alan kitaplarda genelde Vehb bin Münebbih'in (ö 114/732) kaynak olarak gösterildiği, Hz. Eyyûb ile ilgili pek çok rivayet bulunduğu görülmektedir. Buna göre Hz. Eyyûb bir Rûm'du ve soyu ise Hz. İbrâhîm'e dayanmaktaydı. Nesebi ise rivayetlerde farklılık göstermekle birlikte Eyyûb b. Mos b. Rağvîl b. el-Îs b. İshâk b. İbrâhîm şeklinde verilmektedir.⁷¹

Bu bilgilere göre Hz. Eyyûb, Hz. Yakub'un ikiz kardeşi İs/Esav'ın⁷² oğludur. Annesi Hz. Lût'un soyundan gelmektedir.⁷³ Eşi ise bazı kaynaklarda Hz. Yakub'un kızı, bazı kaynaklarda Hz. Yusuf'tan olma torunu,⁷⁴ bazı kaynaklarda ise, Yâkub b. Mensa'nın kızı Leyya olarak

⁶⁸ Nisâ 4:163

⁶⁹ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (İskenderun: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1995), 2/716

⁷⁰ Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç vd. (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 8/416

⁷¹ İbn Cerir et-Taberî, *Târihu't Taberî*, çev. Cemalettin Saylık, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018) 1/331

⁷² Yartılış 25:24-27

⁷³ er-Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 16/199

⁷⁴ Ebu'l Fida İbnü'l Esir, *el Kamil fi't-Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy vd. (İstanbul: Ocak Yayınları, 2016), 1/109

gösterilmektedir⁷⁵ Kitaplarda Hz. Eyyûb, günümüzde Şam topraklarında bulunan ancak o dönemde Beseniyye olarak anılan kasabada yaşayan, on çocuk babası ve yaşadığı bölgenin en zengin insanı olarak tanıtılmaktadır.⁷⁶

Rivayet tefsirlerinde Hz. Eyyûb'un sağlığını, çocuklarını ve mal varlığını kaybetmesine sebep olarak gösterilen haberlerin hepsinin Kitab-ı Mukaddes kaynaklı olup Vehb b. Münebbih tarafından aktarıldığı görülmektedir. Rivayetlere göre Hz. Eyyûb'un hastalığı üç yıl, yedi yıl ya da on sekiz yıl sürmüştür. Vücutunda kurtçuklar dolaşmaya, etleri parça parça dökülmeye başladığı için israiloğullarına ait bir çöplükte yaşamaya mahkûm edilmiştir.⁷⁷

Eyyûb Kıssası ile ilgili tefsirlerde aktarılan en ilginç bilgiler ise karısına dair verilen bilgilerdir. Kur'an-ı Kerim'de de aktarıldığı gibi Hz. Eyyûb, genel inanışa göre karısı ile yaşanan bir anlaşmazlıktan dolayı onu döveceğine dair yemin etmiş, iyileştiği zamanda kendisinden bu yeminini yerine getirmesi istenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de sorunun ne olduğu açıklanmadığı için müfessirler konuyu Kitab-ı Mukaddes'te dahi bulunmayan farklı rivayetlerle açıklamaya çalışılmışlardır.

Kaynaklardaki farklı rivayetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Hz. Eyyûb'un hanımını, onun nafakasını kazanabilmek için evlere çalışmak için gitmeye başladı. Şeytan'ın insanları kadına karşı doldurmasından dolayı artık iş bulmakta zorlanan kadın, çaresizlikten dolayı sahip olduğu üç adet saç örgüsünden birini sattı ve Hz. Eyyûb'a ekmek aldı. Ama kocasına paranın nereden gediğini açıklamadı. Bu durum tam üç gün sürdü. Üçüncü gün Hz. Eyyûb zorla karısından olayın iç yüzünü öğrenince ona çok sinirlendi ve iyileşince onu döveceğine dair yemin etti.⁷⁸

2. Kadın, Hz. Eyyûb'un ayağa kalkarken dayanak olarak tuttuğu iki saç örgüsünü iki çörek karşılığında sattı ve bunu gören Hz. Eyyûb onu döveceğine dair yemin etti.⁷⁹

⁷⁵ İsmail b. Ömer İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları,2017), 1/329

⁷⁶ Ebu Muhammed Muhyissünne el Huseyn b. Mesud b. Muhammed el-Ferrâ el-Begâvî, *Meâlimu't-Tenzil*, çev. A. Alparslan Tunçer, (İstanbul, Karınca & Polen Yayınları, 20118), 5/102

⁷⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1/331

⁷⁸ er-Razi, *Mefâtihu'l-Gayb*, 19/206

⁷⁹ Zemahşeri, *el-Keşşâf Tefsiri*, 5/858

3. Şeytan'ın, Hz. Eyyûb'un hanımına kendisine secde etmesi hâlinde kaybettiği bütün çocuklarını ve mallarını geri vermeyi vaat etmesi üzerine kadının buna yeltenmesi ama ilahi müdahale ile bu işi gerçekleştirememesi ve Hz. Eyyûb'un bunu öğrenmesi üzerine yemin etti.⁸⁰

4. Şeytan'ın kadına “eğer Eyyûb şarap içerse dertlerinden kurtulur” demesi üzerine kadının Hz. Eyyûb'a şarap içirmeye çalışması ya da kadının Hz. Eyyûb'den Şeytan adına kurban kesmesinin istemesi üzerine yemin etti.⁸¹

Görüldüğü gibi müfessirlerin çoğu zikrettiklerimiz ve benzeri pek çok rivayetle dine ve akla uygun olmadığı hâlde Hz. Eyyûb kıssasını açıklarken, İslâm'ın peygamber anlayışını ve peygamberlerin dindeki önemini göz önünde bulundurmadan bu tarz rivayetleri kullanmaktan çekinmemişlerdir.

SONUÇ

Mensuplarınca kutsal metinler olarak kabul edilen Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilen peygamberlerden biri olan Hz. Eyyûb'un, bu kitaplarda genel olarak yaşadığı acılar karşısındaki tavrı ve sabrına dikkat çekilerek insanlara örnek gösterilen, mümtaz bir şahsiyet olarak tanıtıldığı görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, teferruata girmeden sadece yaşadığı acılar karşısındaki metanetine ve dua adabına vurgu yapılan Hz. Eyyûb'un, hayatı hakkındaki bilgiler ise günümüze Kitab-ı Mukaddes vasıtasıyla ulaşmıştır. Bu kitaplarda her ne kadar aynı kişiden bahsedildiği iddia edilse de kitapların üslubundaki farklılıklardan dolayı ortaya birbiri ile çelişen iki ayrı hikâyenin çıktığı görülmektedir. Çünkü Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Eyyûb, Allah'ı, başına gelen her şeyden sorumlu tutan, kibirli ve adaletsiz olmakla suçlayan, Onu şikâyet edebileceği bir makam olmadığı için yakınan, biri olarak resmedilirken Kur'an-ı Kerim'de ise, içinde bulunduğu durumun bir ceza değil, imtihan olduğunun farkında olan, Allah'a derdini arz etmekten bile çekinen, bütün insanlığa dua adabını öğreten örnek bir insan olarak tanıtılmaktadır.

Hz. Eyyûp'le ilgili iki kıssa arasındaki muazzam farklılıklara rağmen Rivayet tefsiri ile ilgilenen bazı müfessirlerin Hz. Eyyûb ile ilgili ayetleri yorumlarken Kitab-ı Mukaddes kaynaklı bilgileri çoğu zaman tenkide tabii tutmadan kullandıkları görülmektedir. Bunun

⁸⁰ Zemahşeri, *el-Keşşâf Tefsiri*, 5/859

⁸¹ Zemahşeri, *el-Keşşâf Tefsiri*, 5/860

nedeni olarak müfessirlerin bu tür rivayetleri kullanırken dinler arasındaki peygamberlik müessesesine bakış açısı arasındaki farklılıkları göz ardı etmeleri gösterilebilir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah kelamını eksiksiz bir şekilde insanlara iletmenin yanında, onları doğru yola çağırın her hâlleriyle örnek kimseler olarak gösterilen peygamberler, Kitab-ı Mukaddes'te; ahlaki olarak pek çok zaafı bulunan değil bir peygambere bir insana dahi yakışmayacak şeyleri yapmaktan çekinmeyen insanlar olarak tasvir edilmektedirler. Bazı müfessirler bu tür bilgileri verdikten sonra bunların akla ve dine uygun olmadığını belirtmelerine rağmen kitaplarında yer vererek belki istemeden de olsa bu tür rivayetlerin külliyatta kendine sağlam bir yer edinmesine de neden olmuşlardır.

Kitab-ı Mukaddes kaynaklı bilgilerin, Kur'an-ı Kerim'de bulunan peygamber kıssalarının yorumlanmasında ve anlaşılmasında önemli bir rolü olduğu muhakkaktır. Ancak kıssalarda konu bütünlüğünü sağlamak adına bu tür bilgilerin gereğinden fazla verilmesi Hz. Eyyûb örneğinde de olduğu gibi bazen ilahî mesajın önüne dahi geçebildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki, "Yahudilik", *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed: Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 2 Cilt, İskenderun: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1995
- Brinner, William M., "İslâm Yahudi Geleneğinde Peygamber ve Peygamberlik", çev. Salih İnci, *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*", 2, (2018), 146-176
- Çağrıcı, Mustafa "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2022 <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#3-muhtevasi>,
- el-Beğâvî, Ebu Muhammed Muhyissünne el Huseyn b. Mesud b. Muhammed el-Ferrâ' *Meâlimu't-Tenzil*, çev. A. Alparslan Tunçer, 5 Cilt, İstanbul: Karınca & Polen Yayınları, 2018
- el-İsfahânî, Rağıp, "*el-Müredât fî garîbi'l Kurân/Kurân Kavramları Sözlüğü*", çev: Abdülbaki Güneş, İstanbul: Çıra Yayınları, 2010
- el-Mâtürîdî, Ebû Mansûr, *Te'vîlatü'l Kur'an Tercümesi*, çev. İbrahim Tüfekçi, 9,12 Cilt, İstanbul: Ensar Yayınları, 1. Basım, 2018
- er-Râzî, Fahrüddin, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci vd. 8,16,19 Cilt, Ankara: Akçağ Yayınları, 1990
- et-Taberî, İbn Cerir, *Târihu't Taberî*, çev. Cemalettin Saylık, 1 Cilt Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2018
- Gürkan, Salime Leyla, "Şeytan", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/seytan#2-diger-dinlerde>
- Harman, Ömer Faruk, "Eyyûb", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Erişim 24 Mayıs 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyyub#1>,
- Harman, Ömer Faruk, "Kitab-ı Mukaddes", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Erişim 25 Mayıs 2022 <https://islamansiklopedisi.org.tr/kitab-i-mukaddes>,

- Hasanov, Eldar “Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3/4 (2014), 676-695
- İbn Kesir, İsmail b. Ömer, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, 1 Cilt, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 2017
- İsmail Çalışkan, *Tefsir Usûlü*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2017
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2018
- MacDonald, William, “*Kutsal Kitap Yorumu; Eski Ahit Antlaşma Serisi*”, 1 Cilt, İstanbul, Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, 2004
- Sinanoğlu, Mustafa, “Nübüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim:20.11.2022)
- Sinanoğlu, Mustafa, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Nübüvvet*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1995
- Tarakçı, Muhammet, “Hıristiyanlık'ta Vahiy ve Peygamberlik”, *Vahiy ve Peygamberlik*, ed. Yusuf Şevki Yavuz, 77-177, Ankara: Kuramer Yayınları, 2018
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Nübüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, Erişim 20 Mayıs 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nubuvvet#1>
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, “*Hak Dini Kur'an Dili*”, çev. İsmail Karaçam, Emin Işık vd. 3,6 Cilt, İstanbul: Zehraveyn Yayınları, 2015,
- Zemahşeri, *el-Keşşâf 'an Hakâ'iki Ğavâmidü't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vil*, çev. Ahmet Alim, Nedim Yılmaz vd. 5 Cilt, İstanbul: Pasifik Ofset, 1. Basım, 2018.